

POLGÁRI JOG

A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI MAGÁNJOG ÉS HITELJOG SZEMLÉJE

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztők:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Az új kényszeregyességi rendelet.

Nincsen a kereskedelmi jognak talán egyetlenegy ága sem, amely hivebb fotografiája volna a váltakozó közgazdasági és társadalmpolitikai felfogásoknak, mint a fizetéseképtelenség joga. A klasszikus magánjog legősibb individualisztikus felfogásától elválva, ebben a jogban korán mutatkoztak az egyéni érdekek kizárólagos uralmát áttörő közszempontok. A hitelezők tömege egy bizonyos magánjogi társasággá szerveződik és ennek a társaságnak megvannak a maga külön érdekei és szempontjai, amelyek nem mindig azonosak a társaságot alkotó egyes hitelezők szempontjaival. Kifejlődik a többségi elmélet, amelynek segítségével a társaság keresztülviszi a kisebbségnek nem tetsző jogi tényeket is. Amíg azonban a fizetéseképtelenség jogának a hitelezői társaság szempontjából való szociális jellege hamar kifejlődik, addig hosszabb az az út, amely egy magasabb közületnek, az egész társadalomnak, vagy ha úgy tetszik, az államnak érdekeit és szempontjait is beleviszi a fizetéseképtelenség jogába. Amint a történelem során váltakozik központosító abszolutizmus az egyéni szabadság decentralizáló elvével, akkép látjuk ebben a jogrendszerben is váltakozni az állami szempontokat érvényesítő bírói befolyás túltengését, az egyéni szabadság elvének jobban megfelelő korlátlan hitelezői autonómiával. Amíg a közgazdaság felfogása a gazdasági liberalizmus, a szabad verseny mesgyéjén halad, addig a csődjogban a hitelezők ugyyszólván kizárólagos urai az eljárásnak; nem történik ott egyéb, mint az, hogy lefolynak külön-külön a hitelezők pereit az adós ellen és ha ez megtörtént, akkor a pernyertes hitelezők aránylagosan kielégítik magukat a tömegből. Amikor a szociális irányzat, az állami beavat-

kozás elve kezd a közgazdaságban előtérbe lépni, akkor felüti fejét a fizetésképtelenségi jogban is az officialitás elve; eleinte csak eljárási szabályokban nyilvánul az meg, azokban is félénken, az utolsó évtizedekben azonban az állami, közgazdasági szempont anyagi vonatkozásokban is mindinkább helyet kíván magának.

A fizetésképtelenség jogának ezen szociális irányu fejlődése még napjainkban is folyamatban van. A fizetésképtelenség kérdése nagy vonásokban a közgazdasági látószög szempontjából kezd kezeltetni. A nagy bifurkáció csődjogra és kényszeregyességi jogra, már ennek a folyamatnak az eredménye; eleinte öntudatlanul, később mindinkább világosan előtérbe kerül az a szempont, hogy a fizetésképtelenség mikénti lebonyolítása elsősorban attól függjön, hogy a vagyombukott egyén vagy vállalat értéket jelent-e a közgazdaságra vagy sem; azt kívánja-e az állami jogszabályokban megnyilvánuló közgazdasági érdek, hogy a bajba került vállalkozás halálra ítéltessek, vagy pedig vannak-e olyan szempontok, amelyek a vállalkozás életbentartását a közre nézve előnyösnek mutatják: ez a döntő kérdés. Az utóbbi esetben indokolt, hogy az állam jogszabályával segítségére siessen a jobb sorsra érdemes vállalkozásnak, az előbbi esetben a jog feladata a gazdasági halál következményeinek mielőbbi liquidálása.

A csődök általában véve katasztrofálisan rossz eredménye birta arra a belátásra a jogalkotást, hogy a tisztességes adósok életbentartásának biztosításával a hitelezői társaság sokkal jobb eredményeket érhet el, mint a csődbeli liquidálás útján; nem él ellenben még eléggé világosan a köztudatban az, hogy ezzel ellentétben a rossz-hiszemű adós gazdasági életbentartása csak mesterséges lehetőség a hitelezők további megkárosítására.

A jelen gazdasági reformkérdés helyesen csak ebből a látószögből oldható meg. Megadni a lehetőséget az életbenmaradásra azoknak, akik arra érdemesek, mielőbb eltakarítani a gazdasági életből azokat, akik csalárdul éltek vissza a bennük bizók bizalmával; ez az a szempont a fizetésképtelenségi jog két fő ágának megkülönböztetője és bármily magától értetődőnek látszik ez, az előadottak után világos szemmel megállapíthatjuk, hogy az eddigi bajok egyedi és kizárólagos forrása az, hogy a kényszeregyességi eljárást ezen rendeltetéstől eltérőleg vették igénybe; hogy a fizetésképtelenség jogi elintézésének a kényszeregyességi eljárás vált az általános formájává, a csőd kivétellé lett, mindez pedig oly körülmények között, amelyek ab-

szolut nem indikálták a kényszeregyességi eljárás tömeges igénybevételét. Ha tehát arra a kérdésre kellene nekünk, jogászoknak, szivretett kézzel felelnünk, hogy mi okozta a sok bajt és panaszt, arra a szerteágazó tömérdek felelet helyett csak egyet válaszolhatnánk: azt, hogy a kényszeregyességi eljárást jogi és közgazdasági rendeltetésétől eltérően használták. És mi ennek az oka és miért van a sok panasz a kényszeregyességi eljárás ellen? Kénytelen vagyok erre egy paradoxonszerű, talán népszerűtlen választ adni, amelyet csak ebben az illusztris környezetben merek megkockáztatni: az, hogy a kényszeregyességi eljárás tuljő volt. Ez természetesen viszonlagosan értendő, t. i. a csődeljáráshoz viszonyítva, mert csődjogunk elavultsága és lassúsága okozta azt, hogy nemcsak az adós fordult el tőle, hanem a hitelező is hozott anyagi és erkölcsi áldozatokat csak azért, hogy a csődeljárás mellőzhetővé váljék. Egy modern, gyors és olcsó csődeljárás megteremtése lett volna a kétségkívül fennálló igen súlyos bajoknak helyes diagnózis esetén az orvosszere; ezzel vált volna lehetővé, hogy a hitelezők és bírák a csődönkívüli kényszeregyességet visszaadják igazi rendeltetésének és hamis reményekre épített, be nem váltott egységek helyett a hitelezők jól és gyorsan feloszthassák maguk közt azt, amije még megvan a gazdasági életbenmaradásra nem képes, vagy nem alkalmas adósnak.

Jogászi szempontból mély fájdalommal regisztráljuk azt, hogy a bajok orvoslása nem a rossz csődtörvény, hanem a jobb kényszeregyességi rendelet megreformálása útján kíséreltetett meg.

Az új kényszeregyességi rendelet szerzői, — azt hiszem nyílt titkot árulok el — tisztában voltak ezzel a helyzettel, azonban részben törvényhozástechnikai okokból (a csődjogot t. i. törvény, a kényszeregyességet rendelet szabályozza), részben pedig azért, mert a közvetlenül érdekelt gazdasági érdekképviseletek a bajok orvoslását egész más irányban keresték, mégis a csődönkívüli kényszeregyességi reform útjára léptek. Az új rendelet három nagy elvi irányban tartalmaz újításokat, u. m. az eljárás *gyorsítása*, *olcsóbbítása* és az adós *visszaéléseinek meggátlása*, illetve az eljárásnak a rosszhiszemű adós elől való *elzárása irányában*.

Nézzük ezeket egyenként:

A gyorsaság és olcsóság kívánalmát együttesen a R. a magánegységi eljárások kodifikálásával kívánta elősegíteni. Háromféle magánegységi eljárást ismer a R., két kényszeregyességi hatályút és egyet anélkül. Ez

utóbbi a kényszeregyességi kérvény beadását megelőző, illetve elhárítani kívánó magánegyezkedés. Az adósnak épúgy, mint eddig, ezután is módjában fog állni hitelezőivel bármikor magánegyességet kötni, mielőtt a bírósághoz fordulna. Abban sincs különbség, hogy ezen egyesség közvetítésére az adós azt a hitelvédelmi szervezetet kéri fel, amelyiket akarja; a különbség csak abban van, hogy ha az adós olyan hitelvédő együlethez fordult, amely nem mint az újonnan alakult Országos vagy Vidéki H. E. tagja jár el, akkor az ez előtt lefolytatott előzetes magánegyezkedés sikertelensége nem mentesíti a kereskedő vagy iparos adóst attól, hogy a későbbi kényszeregyességi eljárás során az OHE (VHE) közvetítésével ne kelljen újabb magánegyességet az OHE, illetve VHE előtt megkísérlnie. A R. egyébként nem szabályozza ezt az előzetes magánegyességi eljárást, amiből az következik, hogy erre az általános magánjogi és nem a kényszeregyességi szabályok irányadók: azaz minden hitelezőre kiható egyesség létrejöttéhez minden hitelező hozzájárulása szükséges; az előzetes magánegyességi eljárásnak nincs k. e. hatálya, nem eredményez végrehajtási, csődnyitási tilalmat stb. Csak két vonatkozásban k. e. hatályu ez az előzetes magánegyesség: 1. büntetőjogi szempontból, amennyiben az előzetes magánegyességet kellő időben megkísérlő adós nem büntethető a csődkérvény beadásának elmulasztása miatt (Btk. 414. §. 4.), következik ez abból, hogy a R., tehát jogszabály kifejezetten megengedi a fizetőképtelen adósnak az előzetes magánegyesség megkísérlését. 2. Hatálya ennek az előzetes magánegyességnek az, hogy az ezzel eltelt időveszteség nem szolgálhat okul arra, hogy a k. e. eljárás később azon a címen szüntettessék meg, hogy az adós nem kérte kellő időben a k. e. eljárás megindítását. — Ez ugyancsak abból folyik, hogy a R. kifejezetten megengedi a fizetőképtelenség szanálásának ezt a módját.

Ezen tiszta, mert kényszer nélküli magánegyesség mellett szabályozza a R. a magánegyesség második, kényszerrel járó alakját; ez az a bizonyos eljárás, amely körül a nagy vita folyt és amely a R. leglényegesebb újítása. Ez a magánegyességi eljárás kötelező, kényszerrel, azaz majorizálással jár és kiterjed minden kereskedőre és iparosra; előbbiekre tekintet nélkül arra, hogy bejegyzettek-e, vagy sem.

Kereskedő és iparos k. e. eljárásának sémája tehát most ez lesz: beadja a kérvényt a bírósághoz, ez dönt a megindíthatóság felett és elvégzi mindazon teendőket, amelyek a megindítással járnak (közvetítés, vagyonfel-

ügyelő-kinevezés, biztosítási intézkedések, feljegyzés, költség stb.) Azután átteszi az eljárást az OHE-hez, kivéve, ha be van igazolva az előzetes OHE eljárás sikerrelensége. A bejelentések már oda futnak be, még pedig bélyegmentesen. Az OHE a bejelentések beadására kitűzött véghatárnaptól számított 30 nap alatt vagy létrehozza az egyességet, vagy nem. Létrejött az egyesség akkor, ha 75%-os tőke-többség elfogadta. Mindkét esetben, azaz mindig visszakerül az ügy a bírósághoz, ha létrejött az egyesség, alaki hibája nincs, jó erkölcsökbe vagy törvénybe nem ütközik és az érdekeltek észrevételeit nem adták be ellene, a bíró jóváhagyja és evvel k. e. hatályát nyeri; ellenkező esetben a bíró alaki pótlást rendelhet, lényegtelen észrevételeket tárgyaláson kívül visszautasíthat, minden más esetben pedig észrevételezési tárgyalást tart és annak eredményeképp jóváhagyja a magánegyességet, vagy pedig lefolytatja a bírói k. e. eljárást, mintha magánegyességi eljárás nem is lett volna.

A magánegyességi eljárás szabályozását a R. az OHE ügyrendjének, illetve alapszabályainak engedi át és csak 3 általános szabályt állít fel: 1. hogy erre az eljárásra is értelemszerűen állnak a bírói k. e. elj. szabályai; 2. hogy az egyesség törvénybe, jó erkölcsökbe, a paritas creditorum elvébe nem ütközhet és bizonyos alakiságokat be kell tartania; 3. az elfogadó hitelezőknek szavazatra jogosultaknak kell lenniök és az adósnak vagyoni állapotát lényegileg híven kell előadnia.

Az OHE szervei ezen szabályok betartásáért felelősek; egyébként, azaz magánjogi hatályukban azonban ezen szabályok jórészt leges minus quam perfectaek; azaz tilosak, de az ellenükre létrejött egyességhez még sem nyulhat hozzá a bíró.

Lex perfecta: a törvénybe, jó erkölcsökbe, pótolhatatlan alaki hibákba ütköző egyesség tilalma. Az ilyen egyességet hivatalból nem hagyja jóvá a bíró. Itt csak az az érdekes kérdés merülhet fel, hogy a k. e. R. szabályaiba ütköző egyesség jóváhagyása megtagadható-e azon a címen, hogy törvénybe ütköző cselekedetre kötelez? Nézetem szerint nem; még pedig nemcsak abból az okból, hogy a R. nem törvény, hanem csak törvény alapján kibocsátott R., hanem azért is, mert e generális szabály mellett még külön fel vannak sorolva a R. egyes filalmai, mint észrevételezési okok; pl. a hitelezői egyenjogosultság megsértése, amiből az folyik, hogy R. egyéb szabályainak negligálása nem minősül törvénybe ütközőnek. Pl. ha az adós megrosszabbítja az ajánlatát, vagy akár a minimalquóta alá száll, a hitelezők pedig elfogad-

ták ezt a rosszabb ajánlatot, akkor e címen a bíró nem tagadhatja meg az egyességet, noha az OHE nem járt el a R. szabályai szerint; ez utóbbi szabály tehát már *lex minus quam perfecta*.

Lex perfectak még, de csak észrevételezésre vehetők figyelembe: a szavazójogosultság, az adós felfedező kötelezettségének, az egyességi többségnek és az egyesség quotális voltának szabályai.

Minden egyéb: *lex minus quam perfecta*. Ebből látható, hogy az OHE-re rendkívüli bizalmi hatáskört ruházott a *legislatio*, mert a magánjogi sanctiók nélküli szabályok betartása kizárólag az OHE vállain nyugszik. Nincs ok egy még nem is létező szerv megbízhatóságában kételkedni, a hitelvédői egyletek eddigi szervezetének ismertetében azonban bátor vagyok egy körülményre felhívni az illetékes factorok figyelmét: arra t. i., hogy a jövőben a hatáskörök megoszlási elvének e szervezetekben is érvényesülnie kell. Eddig t. i. az *usus* az volt, hogy ezen egyletek ügyészei nemcsak vezették az egyességi tárgyalásokat, hanem a hitelezők megbízottjai is voltak; a bíró és ügyfél functionak ezen egyesülését a jövőben, amikor a tárgyalások bírószerű vezetőire a *lex imperfectak* felletti örökös gondja hárul, intézményesen meg kell akadályozni; kimondandó volna, hogy a hitelezőket azok nem képviselhetik, akik a magánegyességi tárgyalásokat vezetik.

A magánegyesség 3. fajtája a R.-ben a P. K. előtti magánegyezkedés. Jellemét illetőleg ez az eljárás az előbb említett kettő közt áll; tiszta magánegyesség, kisebbségi majorizálás nélkül, bírói jóváhagyásra nem szoruló. Ezzel szemben megvannak mindazon hatályai, mint a bírói k. e. eljárásnak: moratórium, esődkizárás, visszaható hatály stb.

Ez az eljárás azonban nem általános, mert csak pesti és pestvidéki pénzügyintézetek érdekeltségéhez tartozó nyilvános számadásra kötelezett vállalatokra terjed ki. Fakultativ, nem kötelező eljárás, mely abban áll, hogy az adós a P. K.-nál bejelenti inzulvenciáját és ha a P. K. az egyeztetést vállalván, ezt a bíróságnak bejelenti, úgy 45 napig az adós olyan joghelyzetben van, mintha hatályos k. e. eljárás folynék ellene. 45 nap múlva a hatály megszűnik, akár létrejött az egyesség, akár nem.

Ez eljárás célja az, hogy legreprezentánsabb vállalatainknak mód és idő adassék bíróság közbenjövete nélkül szanálásukat megkísérelni. A bíróságnak egyetlenegy functiona van itt csak: az, hogy tudomásulveszi a P. K. egyeztető készségét. Ez azonban csak egy dekla-

rativ végzés, mert a bíró még azt sem vizsgálhatja, hogy tényleg pénzügyi érdekelttséghez tartozik az adós, ezt is a P. K. belátása szerint állapítja meg. Egyetlenegy körülményt vizsgálhat csak a bíró, azt, hogy be van-e jegyezve mint rt. vagy szövetkezet a budapesti vagy pest-vidéki törvényszéken az adós.

Kifejlődhet azonban ebből a magánegyhességi eljárásból egy egészen speciális bírói k. e. eljárás abban az esetben, ha az adós a kritikus 45 napon belül bírói k. e. eljárás megindítását kéri. Azért speciális, mert erre az eljárásra azok a rendelkezések irányadók, amelyeket a P. K. kötelékébe nem tartozó pénzügyi intézetekre a 921/1917 M. E. sz. rend. előir. E rendelkezések részben a vagyonfelügyelői állásnak a P. K. által való betöltését, részben a jóváhagyásmegtagadás körének lényeges megszükitését tartalmazzák, főképp azonban lehetővé teszik, hogy ezen nyilvános számadásra kötelezett vállalatok egységileg felszámoljanak. Más esetben, amint ismeretes, a R. nem tartalmaz oly intézkedést, amely szabályozná azt az egyességet, amely quóta felajánlása nélkül, az adós egész vagyonának átengedésével kívánja a hitelezőket kielégíteni. A belga jogban abandon d'actif-nak nevezett ez intézményt a bírói gyakorlat is következetesen visszautasította; rt.-kra és szövetkezetekre most bizonyos előfeltételek mellett lehetséges lesz az egyezkedés ezen módja is.

dr. Cs. Sommer József.

(Folytatjuk.)

Richesse oblige.

(Befejező rész.) *

III. Bármily fontos szerepet tölt is be magánjogunkban a vagyon, tételes szabályok még sem határozzák meg: mi tulajdonképpen a vagyon. Vagyonról tanítanak, felállítják azok külső ismérveit: átruházhatók, örökölhetők, pénzértékben kifejezhetők, de hogy mi a vagyon, azt nem mondják meg. Ennek oka az, hogy a vagyon nem jogtárgy, hogy a vagyonon pl. nincs tulajdonjog. De még maguk az egyes dolgok (objektumok) sem közvetlen tárgyai a vagyonnak; ezek csak a tulajdon és egyéb jogoknak a közvetlen tárvai. A vagyon tehát mint Ding an sich nem a jog világába, hanem a

* A cikk első része a PJ. előző 3. számában.